

ASPECTE DIN OPERA ȘI ACTIVITATEA LUI NICOLAE IORGA RELATIVE LA LUPTA PENTRU INDEPENDENȚĂ ȘI UNITATE NAȚIONALĂ

de PETRE ȚURLEA

În vasta operă istorică a lui Nicolae Iorga, problemele majore ale existenței românești au ocupat totdeauna locul central. Acest fapt un este rezultatul unei obligații față de neamul său, ci consecința fierbintelui patriotism al marelui savant, manifestat cu consecvență de-a lungul întregii vieți.

Nicolae Iorga concepea istoria ca un tot unitar, în interdependența dintre elementele sale componente situând însăși cauzele progresului sau regresului societății. În lecția de deschidere la Academia Comercială, în 1940, a expus foarte clar această idee : „...eu cînd zic istorie, nu înțeleg istoria cutărui oraș, cutărui provincii, stat sau națiune, ci înțeleg istoria în totalitatea ei, cu legăturile ei infinite, care merg de la o latură la alta și trec peste milenii...”¹.

Privirea globală asupra întregii evoluții a umanității l-a făcut să caute să fixeze locul și rolul civilizației românești, contribuția acesteia, de cele mai multe ori necunoscută în alte țări, dar nici la noi, la civilizația universală. A scris cărți pe această temă² și a editat lucrări în limbi de circulație internațională, pentru a face cunoscute realizările remarcabile ale culturii noastre și istoria țării³. Controversele iscate în jurul lor în lumea științifică au făcut ca problemele vitale legate de permanența românilor în acest „spațiu mioritic” să fie cunoscute foarte bine și România să fie acceptată din ce în ce mai mult, nu numai ca o țară cu drept la existență, dar și ca factor pozitiv în progresul și cultura universală.

Toate marile studii de sinteză a istoriei românilor, Nicolae Iorga le-a construit în jurul ideilor de bază, ca unitatea și continuitatea. Acest lucru era cu atât mai important, cu cît unele lucrări erau destinate străinătății. Dintre acestea amintim : *Geschichte des Rumänische Volkes in Rahmes seiner Staatshildungen*, publicată la Gotha, sub conducerea lui Karl Lamprecht, în 1905 ; *Histoire des Roumains et de leur civilisation*, Paris, 1920 ; *Breve Storia dei Rumeni, con speciale considerazione delle relazioni coll'Italia*, București 1911. În limba română a editat : *Istoria românilor în chipuri și icoane*, în 1905—1906 ; *Istoria românilor prin călători*, în 1920—1922 ; *Istoria românilor*, în 1936—1939.

Dat fiind faptul că toate aceste sinteze sînt larg cunoscute, ne vom ocupa de felul cum era oglindită lupta pentru independență și unitate națională în lucrările mai mici

¹ Nicolae Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ed. a III-a, București, 1940, p. 328.

² Idem, *La place des Roumains dans l'histoire universelle*, Bucarest, „Edition de l'Institut d'études byzantines”, 1935—1936 ; *Problemele de istorie universală și românească*, conferință la Vălenii de Munte, 1929.

³ Idem, *Introduction à la connaissance de la Roumanie et des Roumains*, Bucarest, 1927 ; *Guide historique de la Roumanie*, Bucarest, 1936 ; *La Roumanie pittoresque*, București, 1924 ; *L'Art populaire en Roumanie, son caractère, ses rapports et son origine*, Edit. „Gamber”, Paris, 1923 ; *La musique roumaine*, Imp. „Durassie”, Paris, 1925.

în numeroasele articole de ziar și conferințe. Trebuie ținut cont de asemenea că însăși viața savantului a fost o luptă continuă pentru realizarea acestor idealuri.

Unitatea națională, căreia i-a consacrat numeroase lucrări ample, studii, comunicări sau conferințe, o concepea ca o necesitate vitală, dar și ca o consecință firească a evoluției istorice și etnice a teritoriului carpato-dunărean. Nicolae Iorga remarcă faptul că deși au trecut atâtea contropictori peste românii care au trebuit să se supună, în suflute au rămas liberi totdeauna⁴.

Intr-o conferință ținută la cursurile Universității populare din Vălenii de Munte, în 1939, sublinia caracterul de continuitate absolută a poporului nostru, permanența trăirii pe aceste meleaguri, izvor al drepturilor sale sacre. Această continuitate o punea savantul pe seama maselor⁵.

Era convins că istoria, în desfășurarea ei, evoluează spre împlinirea, mai de vreme sau mai târziu, a aspirațiilor naționale ale tuturor popoarelor, „...că orice biruință aparentă împotriva dreptății, trebuie să fie numai trecătoare”⁶.

A fost primul care a lansat ideea posibilității unei vieți comune a tuturor românilor, fără să fi existat un stat românesc, în perioada atât de controversată în istoriografia străină, de după retragerea aureliană⁷.

Inraziile au dus la ocuparea unor întinse regiuni, la dispariția unității teritoriale, dar cea culturală o rămas „...netulburată vreodată, neîntreruptă un singur moment...”⁸, astfel încât „în pofida granițelor arbitrare, „sintem un singur trup tot acest neam”⁹, deoarece mai trainică decât aceste stăpîniri e unitatea netăgăduită, biruitoare peste orice înfruriri, a nației”¹⁰.

Nicolae Iorga se întreba : „Ce este un hotar ? Un stîlp vopsit în alte trei culori lîngă stîlpul vopsit în culorile noastre... Mîna de om a pus stîlpul, mîna de om îl poate scoate de unde se află...”¹¹.

Trebuie remarcat de asemenea faptul că savantul îndemna la realizarea idealului suprem al românilor, dar fără a „...cere nimănui ceea ce nu ni se cuvine, pe baza dreptului național și a dreptului istoric”¹².

Începînd cu epoca lui Mihai Viteazul în opera istorică a lui Nicolae Iorga sînt dezbătute toate momentele de luptă pentru unitate. Lui Mihai i-a închinat 25 de lucrări, cea mai importantă apărînd în 1935. Domnului care nu numai că a îndrăznit să gîndească, dar a îndrăznit să realizeze și în practică visul de aur al românilor, Unirea, „Liga Culturală” animală și apoi condusă de marele istoric i-a închinat foarte multe manifestări. Capul voievodului, dus în dezastruoasa toamnă a anului 1916 la Iași ca simbol al rezistenței naționale, era adus înapoi, după război, la Mînaștirea Dealul, tot prin grija lui Iorga¹³.

Evenimentul major pentru istoria românească de la 1859 a fost pe larg analizat de Nicolae Iorga, atît în cadrul configurației politico-diplomatice a Europei din acea vreme, cît și în cadrul luptei continue pentru unire. Remarcînd faptul că momentul

⁴ Idem, *Afirmarea vitalității naționale*, conferință Vălenii de Munte 1939, editat 1940, p. 3.

⁵ Ibidem, p. 7. 12.

⁶ Idem, *Iluzii și drepturi naționale în Balcani*, lecție de deschidere la Institutul de Studii Sud-Est Europene, tipografia „Neamul românesc”, Vălenii de Munte, 1916, p. 5.

⁷ Idem, *Dezvoltarea ideii unității politice a românilor*, lecții ținute la Universitatea din București, București, 1915, p. 4.

⁸ Ibidem, p. 95.

⁹ Idem, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. I, Ed. „Ramuri”, Craiova, f. a. p. 177.

¹⁰ Idem, *Atitudinea critică a românilor de dincolo față de noi*, conferință la Turnu Severin, în „Calendarul Ligii Culturale”, 1910, tipografia „Neamul românesc”, Vălenii de Munte, p. 18.

¹¹ Ibidem, p. 19.

¹² Idem, *România, vecinii săi și chestiunea Orientului*, București, 1912, p. 223.

¹³ Arh. St. Buc., fond „Liga Culturală”, dos. 5/1919—1925, f. 5.

acesta nu era decît un prim pas, se sublinia caracterul său ireversibil, deoarece nu a fost altceva decît „consacrarea în domeniul realității a unei stări de conștiință, care a existat totdeauna, de la originea însăși a neamului nostru”¹⁴.

Acceptînd importanța spirjinului dat de unele din marile puteri luptei românilor, istoricul atrăgea atenția că „...e foarte greșit a se înfățișa Unirea Principatelor ca rezultatul unui concurs favorabil de împrejurări exterioare”¹⁵.

Nicolae Iorga, atît de legat de evenimentele zilelor sale, actualiza marile momente devenea un factor mobilizator, generator de imbolduri patriotice, un element viu, contri-nilor, pentru continuarea acțiunii înaintașilor. Atrăgea atenția că „Fiecare generație poartă răspunderea menirii și a faptelor sale”¹⁶.

Astfel, ca și Nicolae Bălcescu, Iorga aducea în prim plan momentele luminoase ale trecutului, nu cu un simplu scop comemorativ, ci spre pilda contemporanilor. Istoria devenea un factor mobilizator, generator de imbolduri patriotice, un element viu, contribuind la desăvîrșirea idealurilor noastre de veacuri.

Dacă 1859 a fost primul pas spre unitatea națională, 1877 a fost momentul consolidării statale, element indispensabil dezvoltării ulterioare a României. Marile puteri, doritoare să moștenească Imperiul otoman, făceau planuri pentru viitoarea organizare a sude-stului european, fără să țină seama de aspirațiile popoarelor¹⁷.

Din cele 6 lucrări dedicate acestui subiect, *Războiul pentru independența României* tratează în special acțiunile diplomatice, urmărind lupta de culise care s-a dat între diplomația rusă și cea română, pe de o parte pentru recunoașterea drepturilor românești asupra întregului teritoriu al statului, iar pe de altă parte în jurul statutului participării armatelor noastre la luptă. Se subliniază faptul că forțele rusești, pentru a obține victoria decisivă, au solicitat participarea armatei române. Astfel, vitejia soldaților români a adus independența țării.

În finalul lucrării este arătată valoarea deosebită a evenimentului în ansamblul istoriei românești, considerînd că : „Războiul de la 1877—1878 n-a fost important numai prin scopul pe care și l-a pus înainte și pe care cu atît de scumpe jertfe... l-a atins, ci mai ales prin starea de spirit încrezătoare, optimistă, capabilă de elanuri viitoare, pe care a trezit-o... Credința în noi... s-a trezit atunci și nimic n-a mai putut-o înăbuși”¹⁸.

Dacă în raport cu marile momente ale trecutului Nicolae Iorga nu putea fi decît un cercetător, un descoperitor al semnificațiilor profunde ale acestora, în lupta dusă la începutul veacului nostru pentru desăvîrșirea unității naționale el a fost un participant direct la evenimente. Mai mult decît atît a fost unul din factorii de conducere, canalizînd întotdeauna acțiunile spre o emancipare totală de sub tutela străină, începînd cu viața culturală și terminînd cu cea politică.

În făurirea concepției sale despre viitorul țării pleca, așa după cum spunea, de la ceea ce văzuse în hîrtia documentelor și în sufletul oamenilor, cercetați de la un capăt la altul al pămîntului românesc. Vedeă greutățile, dar afirma curajos că : „Trebuia ori să dispărem... ori să devenim cu orice risc noi înșine”¹⁹.

Călătorind în toate regiunile locuite de români și mai ales în acelea cîmpite de străini, savantul scria articole de ziar sau chiar lucrări voluminoase, cu titluri semnificative : „Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească”, „Neamul românesc în Bucovina”

¹⁴ Idem, Note despre Unirea românească, comunicare la Academia Română, 6 februarie 1920, în „Revista istorică”, an. 6, nr.-le 1—2 din ianuarie—februarie 1920 p. 1.

¹⁵ Idem, Partea lui Napoleon III, în *Unirea Principatelor, Vălenii de Munte, 1915*, p. 6.

¹⁶ Idem, La sărbătoarea zilei de 24 Ianuarie, cuvîntare la Iași, 1909, în „Calendarul Ligii Culturale, 1910, p. 56—59.

¹⁷ Idem, Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit, Edit. „Cultura Națională”, București, 1927, p. 9.

¹⁸ Ibidem, p. 184.

¹⁹ Idem, O viață de om așa cum a fost, voi. II, Edit. „N. Stroilă”, București, 1934, p. 105.

etc. Propaganda făcută i-a atras de mai multe ori manifestări de ostilitate din partea autorităților statelor vecine. Din Bucovina a fost expulzat în 1904 ca „supărător străin” „izgonit în chip statornic”²⁰.

Fiecare comemorare îi dă prilejul reafirmării crezului național. Așa s-a întâmplat în 1901 în legătură cu Mihai Viteazul, în 1904 în legătură cu Ștefan cel Mare, în 1909 în legătură cu Alexandru Ioan Cuza, precum și cu alte evenimente din istoria poporului nostru²¹.

Începînd din 1914, întreaga atenție i se concentrează asupra războiului mondial, a pregătirii opiniei publice pentru ca la momentul oportun România să-și ceară drepturile. Sprijinit de o parte a cercurilor politice din țară, primul ministru I. I. C. Brătianu, deși presiunile erau tot mai accentuate din ambele tabere beligerante, a reușit să dea aparența unei neutralități desăvîrșite, așteptînd momentul optim. În acest context, cînd reprezentanții puterilor centrale suspectau orice manifestație populară din România, guvernul l-a considerat pe Nicolae Iorga un factor atît de important în canalizarea într-o anumită direcție a opiniei publice, încît pentru a-l supraveghea și tempera a desemnat un membru marcant al P.N.L., în persoana lui I. Gh. Duca²².

Analizînd situația creată în Europa de război, istoricul considera că singura politică posibilă este aceea alături de Antantă²³, pentru reunirea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei. Întreaga sa activitate din anii neutralității este îndreptată în această direcție. Acum apar: *Legăturile culturale dintre Bucovina și principatele Românești, Histoire des Roumains de Bucovine à partir de l'annexion autrichienne (1775—1914), Imperialismul austriac și cel rus în dezvoltare paralelă, Carpații în luptele dintre români și unguri, La question roumaine en Autriche et Hongrie, Iluzii și drepturi naționale în Balcani etc.*

Cuvîntul înflăcărat al istoricului era spus pentru a uni și îmbărbăta. Numeroase conferințe, ținute în toată țara, aveau acest scop. La Iași, în martie 1915, Nicolae Iorga afirma cu tărie: „Nu, cu siguranță nu vom fi singuri: cînd orice suflet curat, orice voință hotărîtă, orice înțelepciune și orice vitejie se vor uni laolaltă în triumful unei cauze drepte, în jurul nostru, strămoșii toți vor sta”²⁴.

Nu erau numai cuvinte frumoase, erau cuvinte simțite, spuse din suflet și convingere pentru sufletele și convingerea tuturor. Iar aplauzele înflăcărâte ale celor care ascultau veneau să confirme atingerea țelului pe care oratorul și-l propusese. Era conștient de rolul pe care-l avea, dovadă fiind chiar titlul lucrării apărute în 1916: „Cel d'întîiu învățător de ideal național — Gheorghe Lazăr — la 100 de ani de la deschiderea școlii lui”, de „Nicolae Iorga învățător de același ideal”.

Din nou, la 24 ianuarie, are prilejul să-și afirme crezul național. Ca de obicei, deși era o comemorare a faptelor trecutului, a vorbit în special despre nevoile prezentului, comparînd situația din 1859 cu aceea din 1916. Pornea de la premisa că „...nimeni nu creiază hotare care să rămîie pentru totdeauna, decît numai dacă este o garanție de suflet în dosarul fiecărei cuceriri, fiecărei întregiri”. Era însă conștient de greutatea ce vor urma, indemnînd „Să nu ne pregătim pentru defilare de steaguri biruitoare, pentru buletine de victorie în fiecare zi”²⁵.

Intrarea României în război, pătrunderea armatelor în Transilvania, eliberarea, bucuria de nedescris a celor care așteptau dincolo de munți de atîta vreme i-au oferit lui Nicolae Iorga prilejul ca în multe articole sau cuvîntări să exprime, mai bine ca

²⁰ Ibidem, vol. I, p. 172.

²¹ *Omagiul lui Nicolae Iorga*, Edit. „Ramuri”, Craiova 1921, p. 72—73.

²² I. Gh. Duca, *Memorii*, în „Magazin istoric”, an. X, nr. 8 (113) din august 1976, p. 35.

²³ Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. I, p. 352.

²⁴ Ibidem, p. 167.

²⁵ Idem, 24 ianuarie 1916, Edit. „Pavel Suru”, București, 1916, p. 5.

oricare altul, sentimentul general. La 21 august 1916 scria : „A sosit ceasul în care cerem și noi lumii, cinstit, cu arma în mână, cu jertfa a tot ce avem... dreptul de a trăi pentru noi...”²⁶.

Avântului de început, înaintării glorioase le-a luat locul în toamna lui 1916 retragerea sub presiunea armatelor aliate germane, austro-ungare, bulgare și turcești.

Împreună cu tipografia de la Vălenii de Munte, este mutată la Iași și redacția ziarului „Neamul românesc”. În tot cursul războiului acesta a fost o tribună de luptă, de îndemn și de sprijin moral, istoricul găsim întotdeauna cuvintele cele mai potrivite, atât în momentele înfringerii, cât și în ceasul victoriei.

Ca în toate etapele istoriei românești, Nicolae Iorga aprecia că unitatea este singura salvare. Tocmai datorită acesteia s-a realizat în 1918 idealul suprem. În primul rând al celor care au făurit noul stat se afla marele istoric.

În perioada următoare războiului, savantul a căutat să sprijine acțiunile de încheiere a noului stat, de integrare a naționalităților conlocuitoare în viața social-politică românească. În această direcție va acționa „Liga culturală”, al cărui președinte era. La Vălenii de Munte vor fi continuate cursurile Universității populare creată în 1908, va fi înființată o școală pentru naționalități și o școală pentru misionare culturale.

Permanent atent la mișcările politice din Europa anilor interbelici, istoricul sprijină activ lupta diplomației române pentru păstrarea statu-quo-ului. Pericolul fascist este întrevăzut de timpuriu și opoziția față de acesta și-o manifestă deschis, atrăgându-și dușmănia Gărzii de fier.

Anul 1940 ne-a adus marile pierderi teritoriale din vară. În aceste momente grele Nicolae Iorga nu-și încetează activitatea, cursurile Universității populare de la Vălenii fiind încă odată o manifestare a dirzeniei cu care români au știut să întâmpine impunerile samavolnice ale marilor puteri²⁷.

Nicolae Iorga își arăta încrederea în viitor, deoarece toată viața românilor de aproape 2000 de ani a fost o permanentă luptă cu primejdia, în urma căreia „...în ciuda tuturor avem un pământ și un steag pe care ai noștri au fost vrednici să le apere”²⁸.

Problema luptei pentru unitate și independență națională a fost pe larg dezbătută în opera lui Nicolae Iorga. Cărțile sale sînt și astăzi un permanent stimulator al patriotismului, savantului înscriindu-se, așa după cum spunea Focillon, ca „una din acele personalități legendare înfipite pentru veșnicie în glia țării și în istoria inteligenței umane”²⁹.

ASPECTS DE L'OEUVRE ET DE L'ACTIVITÉ DE NICOLAE IORGA CONCERNANT LA LUTTE POUR L'UNITÉ ET L'INDÉPENDANCE NATIONALE

R é s u m é

Nicolae Iorga concevait l'unité et l'indépendance nationale en tant qu'une nécessité vitale pour le peuple roumain et, en même temps, en tant qu'une conséquence naturelle de l'évolution ethnique et historique du territoire carpatodanubien.

²⁶ Idem, *Războiul nostru în note zilnice*, p. 83—84.

²⁷ Arh. St. Buc., fond „Liga culturală”, dos. 71/1940, f. 45, 63.

²⁸ „Neamul românesc pentru popor”, an. XXVIII, nr. 16/15 august 1940.

²⁹ *Sîmbol peste veac — Nicolae Iorga 1871—1917, 1971*, p. 2.

L'auteur de l'exposé n'a pas concentré son attention sur les grandes synthèses de l'histoire de la Roumanie, mais sur les travaux moins connus de l'historien. Il a essayé de souligner le rôle particulièrement actif que Nicolae Iorga a joué dans l'orientation de l'action des masses populaires au début du XX-e siècle, vers la réalisation de l'unité complète de l'état. De cette manière, le trait caractéristique de la vie et de l'activité de l'historien se trouve particulièrement mis en relief : Nicolae Iorga était un grand savant mais en même temps un grand patriote, un participant actif à l'activité de l'accomplissement des idéaux nationaux. Il ne faut pas oublier que Nicolae Iorga, en militant pour un meilleur niveau intellectuel et culturel du peuple, a créé plusieurs établissements de culture, en majorité à Vălenii de Munte.

La conclusion est que sa vie entière le définit comme une personnalité multilatérale, manifestant vigoureusement son patriotisme dans l'oeuvre écrite, mais aussi dans d'autres nombreuses activités.